ANKYRA ÇEVRESİNDE ROMA DÖNEMİ İZLERİ

TRACES OF THE ROMAN PERIOD AROUND ANKYRA

Çiğdem GENÇLER GÜRAY
Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı,
cigdemgencler@gmail.com

Makale Bilgisi
Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 17 Kasım 2021
Kabul edildiği tarih: 24 Kasım 2021
Yayınlanma tarihi: 28 Aralık 2021

Article Info
Type: Rechearch article
Date submitted: 17 November 2021
Date accepted: 24 November 2021
Date published: 28 December 2021

Anahtar Sözcükler
Ankyra; Galatia Eyaleti; Roma Dönemi; Galatlar; Kırsal Yerleşimler

Keywords
Ankyra; Galatia Region; Roman Period; Galatians; Rural Settlements

DOI
10.33171/dtcfjournal.2021.61.2.18

Öz

Roma İmparatorluğu'nun Galatia Eyaleti'nin başkenti olan Ankyra, MÖ 25 yılından itibaren bölgenin önemli kentlerinden biri olmuştur. Ankyra kenti üzerine bugüne kadar yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır ve bu sayede kentin yapısal, sosyal ve siyasal oluşumu hakkında fikir sahibi olabilmek mümkündür. Ankyra çevresi ile ilgili bilgilerimizin büyük bir çoğunluğu ise Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin yaptığı kurtarma kazıları ve gerçekleştirilen yüzey araştırmalarından gelmektedir. M.Ö. 25 yılında İmparator Augustus ile Roma Egemenliği'ne geçen ve Roma'nın Galatia eyaleti olan bölgedeki, en önemli değişim, Galat yöneticilerinin konumlandığı kale yerleşimlerinin (phrourion) yerine, Roma kültürünü yansıtan planlı kent dokularının ve kentlerle bağlantılı yol ağ sistemlerinin oluşmasıdır. Eyalet, Augustus tarafından, aslında daha öncesinde de benzer bir bölünmenin olduğu, üç polis halinde organize edilmiştir: Pessinus Tolistobog Galatların, Ankyra Tektosag Galatların ve Tavium ise Trokmi Galatlarının merkezleriydi. Ankyra, Galatia Eyaleti'nin başkenti olmuş ve kentte, Roma İmparatorluğu'nun propaganda yapıları olarak tanımlayabileceğimiz çok sayıda anıtsal yapı inşa edilmeye başlamıştır. Başkentte bu şekilde bir Romalılaşma süreci gerçekleştirilirken, kırsalda ise "Colonia Germa" ve "Kinna" gibi yeni koloni kentleri kurularak buralarda Romalı veteranlara yer veriliyor böylece, bölgenin Romalılaşması sağlanıyordu. Bu koloni kentlerin dışında, Ankyra çevresinde bulunan köy/kasaba ve kale niteliğindeki küçük yerleşimlerde de bir yaşam sürekliliğinin olduğu arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır. Bu çalışma, Ankyra çevresinde, bugüne kadar yapılmış çalışmaların ve tarafımca başlatılan yüzey araştırmasının genel bir değerlendirmesini içermektedir. Bütün veriler, ekte verilen haritaya yerleştirilerek Roma Dönemi Ankyra çevresinin genel bir taslağı çıkarılmıştır. Bu yerlerin yayılım alanı, yapısal özellikleri gibi veriler ancak ileride yapılacak detaylı kazı ve yüzey araştırmaları ile anlaşılabilecektir.

Abstract

Ancyra, the capital city of the Provincia Galatia of the Roman Empire, has been one of the important cities of the region since 25 BC. Based on a numerous amount of studies on the city of Ancyra, it is possible to acquire knowledge regarding the structural, social and political evolution of the city. A great majority of this knowledge is gathered through the salvage excavations and surveys performed by the Museum of Anatolian Civilizations. The most significant change experienced in the region, that had entered the domination of Rome in 25 BC when Emperor Augustus established the province of Galatia, was the replacement of the castle settlements (phrourion) of Galatian Rulers with a planned urban texture reflecting the Roman culture and road network systems connecting the cities. The Galatia Province was organized under three polis divisions by Emperor Augustus being paralel to the tribe based divisions of the past periods. Pessinus was belonging to Tolitobogii, Ancyra was belonging Tektosagii, and Tavium was belonging to Trokmii tribes. Ancyra became the capital of the Province of Galatia and many monumental constructions, which can be defined as the propaganda structures of the Roman Empire, such as a theatre, a stadium, a nympheum, and a temple, began to be built in the city. While such a Romanization process was being carried out in the capital, new colonial cities such as "Colonia Germa" and "Kinna" were established in the countryside, where Roman veterans were accommodated; thus, the Romanization of the region was ensured. Thanks to the archaeological finds on which we can testify the continuity of life in the Hellenistic villages/towns and castles in the vicinity of Ancyra. This study includes a general evaluation of the previous researches made around Ankyra and the current survey conducted by myself. A general outline of the Roman Ankyra was visualized by placing all the archaeological finds on the attached map. Information such as the territorial diffusions and structural features of these districts can only be understood through detailed excavations and surface surveys to be carried out in the future.

Giriş

Bugün Ankara ili Altındağ ilçesi Ulus Semti ve çevresini kapsayan bölge, Roma Dönemi Ankyra kentinin merkezini oluşturmaktadır. Ankyra MÖ 25 yılından itibaren Roma'nın Galatia Eyaleti'nin başkentiydi ve içinde yer alan anıtsal yapıları ile tipik bir Roma kenti dokusu göstermekteydi. Kentin kırsalı hakkındaki bilgilerimiz ise çok kısıtlıdır.

Bu çalışma, Ankara çevresinde bugüne kadar yapılmış kazı ve yüzey araştırmaları sonucunda tespit edilmiş Roma Dönemi arkeolojik verilerinin genel bir değerlendirmesi üzerinden, Ankyra kentinin kırsalını anlamaya yönelik bir araştırmadır.

Bu amaç doğrultusunda, 2021 yılında Kuzey Ankara (Kalecik, Akyurt, Çubuk ve Kahramankazan ilçeleri) Bölgesi'nde bir yüzey araştırması projesi tarafımca başlatılmıştır[1]. Ankara Kahramankazan ilçesinden başlayan projenin ilk verileri, bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında değerlendirilecektir.

Ankara ve çevresi ile ilgili ilk bilgilerimiz, bölgeyi gezen seyyahlardan gelmektedir. Ankara'nın hem Roma Dönemi'nde hem de daha sonraki süreçlerde merkezi bir kent olmasından dolayı, kent içinde çok sayıda anıtsal ve önemli yapı bulunmaktaydı. Bu nedenle, bölgeyi gezen seyyahların çoğunlukla Ankara hakkında bilgi sundukları ve seyahatleri sırasında Ankara çevresinde uğradıkları diğer küçük yerleşimler hakkında da çeşitli tespitlerde bulundukları görülmektedir. Bu tespitler, çoğunlukla, yapı kalıntıları, yerleşimlerin genel özellikleri ve o yerleşimlerde görülen epigrafik verilere dayanır (Ainsworth, 1842; Hamilton, 1842; Humann- Puchstein, 1890; Texier II; Jerphanion, 1928; Ramsay, 1962). Ankara ya da antik adıyla Ankyra kentinin yukarıda bahsedilen özelliklerinden dolayı, kapsamlı ve detaylı çalışmaların büyük bir çoğunluğu, kent içi kalıntıları üzerine yapılmıştır. 2011 yılında M. Kadıoğlu, K. Görkay ve S. Mitchell tarafından yayınlanan "Roma Dönemi'nde Ankyra" adlı kitap, o tarihe kadar kentle ilgili yapılmış bütün çalışmaları içermesinin yanında,

[1] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı izni, Ankara Üniversitesi ve Türk Tarih Kurumu'nun desteği ile tarafımca başlatılan projede yer alan başta bakanlık temsilcimiz Tuğba Bahçıvan Şimşek, Prof. Dr. Zeynep Çizmeli Öğün, Doç. Dr. Nilüfer Peker, Doç. Dr. Çağatay Aşkit, Levent Egemen Vardar, Dr. Arş. Gör. İbrahim Ethem Koçak, Dr. Arş. Gör. Yavuz Aydın, Arş. Gör. Banu Güler ve doktora öğrencisi Elif Şahin'e çalışmaya verdiği destekleri için teşekkür ederim. Kahramankazan Belediyesi'nin sunmuş olduğu imkânlar ve Aydoğan Ecza Deposu'nun sağladığı araba sayesinde çalışmalarımızı çok daha rahat yapabildik. Bu nedenle başta Kahramankazan Kaymakamı sayın Abdullah Selim Parlar'a, Belediye Başkanı sayın Serhat Oğuz'a ve belediyenin Kültür ve Sosyal İşler Müdürü sayın Atillahan İrkin'e, Aydoğan Ecza Deposu sahibi sayın Emrah Erden'e ve bu imkanlara ulaşmamda bana yardımcı olan sevgili arkadaşlarım Tolga Çelik ve Melih Sanlı'ya gönülden teşekkür ederim.

mimari parçaların detaylı değerlendirilmesi ile Ankyra kentinin yapıları ve bu yapıların konumlandığı bir kent planı önerisi de sunmaktadır (Kadıoğlu, Görkay ve Mitchell, 2011). Arkasından, 2015 yılında U. Peschlow'un yayınladığı "Ankara – Die Bauarchäologischen Hinterlassen-schaften aus römischer und byzantinischer Zeit" adlı kitap, kent hakkındaki bir diğer önemli çalışmayı oluşturur (Peschlow, 2015).

Ankara çevresi ile ilgili, çoğunlukla kazı, yüzey araştırması raporları ve Galat yerleşimleri üzerine yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalara makalenin ilerleyen bölümlerinde değinilecektir. Özellikle S. Mitchell'ın yayınları, Galatia'nın toplumsal, siyasal, dinsel sürecini tanımamızı sağlayan en temel referans kaynaklardır. Roma Dönemi Ankyra'sının kırsalında köy ya da kasaba olarak tanımlanabilecek yerleşimlerin olduğu ve bu yerleşimlerin bir süreklilik gösterdiği ele geçen arkeolojik verilerden bilinmektedir. Bu çalışmada, toplanan veriler ışığında, yerleşimlerin tanımlaması yapılmaya çalışılacaktır.

Roma Öncesinde Ankyra ve Çevresi

Ankyra kentinin, Roma Egemenliği öncesinde Galat kabilelerinin yerleşim alanları içinde olduğu bilinmektedir (Mitchell, 1993, s. 13-58; Arslan, 2000; Darbyshire ve diğ. 2000, 87-94; Mitchell, 2003, s. 280-293; Coşkun, 2019, s. 146-163). Hellenistik Krallıklar Dönemi'nin yaşandığı MÖ 3. yüzyılda, Trakya üzerinden Anadolu'ya gelen Galatlar, Orta Anadolu'nun geniş bir alanına, Tolistobog, Tektosag ve Trokmi olmak üzere üç kabile halinde yayılmışlardır. Bu dönemde bölgenin *emporio* olarak tanımlanabilecek en önemli yerleşim alanlarının Tolistobog Galatların yaşadığı Gordion (Yassıhöyük-Polatlı) ve Trokmi Galatlarının yaşadığı Tavium (Yozgat) olduğu, Tektosag'ların kalesi olan Ankyra'nın da stratejik bir öneme sahip olduğu bilinmektedir (Darbyshire, Mitchell ve Vardar 2000, s. 87-88). Pessinus (Ballıhisar-Eskişehir) ise Hellenistik Dönem'de daha çok dini nitelikleriyle önde iken asıl önemini, Roma Dönemi'nde kazanmıştır. Ancak, bahsi geçen her üç merkezde de bu zamana kadar bu bilgiyi kanıtlayacak, yeterli arkeolojik veri ile ne yazık ki karşılaşılmamış olsa da bölgede tespit edilen ve Hellenistik Dönem'i yansıtan kale

duvarları, mezarlar[2] ve az da olsa küçük buluntular (Coşkun, 2015, s. 129-162; Parachaud, 2018, s. 23-44), Galatlara dair en temel verileri oluşturur.

Strabon'dan da anladığımız kadarıyla Galatlar, yerleşimlerinin büyük bir çoğunluğunu, yerel yöneticilerin idaresindeki, *phrourion* olarak tanımlanan kalelerde oluşturmaktaydı. Bölge kontrolünün sağlanabileceği stratejik öneme sahip ve tarım arazilerine yakın tepeler üzerine kurulmuş olan bu kale yerleşimleri, kuru duvar örgüsüyle bölgenin yerel mimari dokusunu yansıtırken, özellikle MÖ 1. yüzyılda Galatların en güçlü kralı Deiotaros Philoromaios'un kalesi gibi önemli yerlerde ise Hellenistik mimarinin özelliklerini yansıtır şekilde daha özenli yapılmış yerleşimlerle karşılaşılmaktadır (Mitchell, 2003, s. 290-292). Strabon'un da belirttiğine göre Deiotaros'un iki kalesinden biri kralın malikanesini bulunduran Bloukion, diğeri ise hazinesinin korunduğu Peion'dur (XII.5.2) (Mitchell, 1974, s. 61-75). Yapılan çalışmalar ve kazılar, Blucium'un bugün Kahramankazan İlçesi Karalar'da, Peium'un ise Kirmir Çayı vadisinde, üç yanı çay tabanı olan yarımada biçimli sarp tepelik üzerinde kurulmuş Tabanlıoğlu Kalesi'nde yer aldığı sonucuna varılmıştır (Mitchell, 1974, s. 61-75; Vardar ve Akyürek Vardar, 1998, s. 254; Darbyshire, Mitchell ve Vardar, 2000, s. 88-89). Bugün Gölbaşı Oğulbey'de (RECAM II, 27) yer alan tepe üzerindeki Hellenistik duvar kalıntılarının ise Deiotaros'un damadı Kastor'un, krali ikametgahı olan Gorbeios'a ait olduğu düşünülmektedir. Strabon'un bahsettiğine göre yaklaşık MÖ 43 yılında Gorbeus'ta bulunan kale ve yerleşim Deiotaros tarafından yıkılmış, Kastor ve kızını öldürmüştür (XII.5.3.C568) (Darbyshire, Mitchell ve Vardar, 2000, s. 91).

Bahsi geçen kalelerin dışında, adı antik kaynaklarda geçen ya da arkeolojik olarak saptanan başka Galat kale yerleşimleri de bölgede (Harita 1) tespit edilmiştir (Vardar ve Akyürek Vardar, 1997, s. 245-279; 1998, s. 287-295; 1999, s. 163-168; 2000, s. 237-248; Vardar, 2001, s. 297-308; 2002, s. 203-218; 2003, s. 117-132; 2005, s. 267-283; 2006, s. 79-100; Vardar, 2007, s. 453-468; Mitchell, 1993, s. 42-

[2] Bindirme tekniği ile yapılmış çatı örtü sistemi bulunan mezarlar hem buluntu hem de lokalizasyon nedeniyle Galat Tümülüsleri olarak tanımlanmaktadır (Darbyshire ve diğ. 2000, 85-86). Bu özellikleri yansıtan Tümülüsler, Kahramankazan Karalar'da (Arık, 1934, s. 134-146, ayrıca bkz. dn. 16) ve Çimşit'te (Yağcı, 2021, s. 451-476), Polatlı Belkavak (Taşkıran – Türkmen 2021, s. 198) ve Gordion Kıranharman "O" Tümülüsü'nde (Young, 1956, s. 250-252; Temizsoy – Kaya, 2000a, s. 7-25) görülmektedir. Mezar içinde ele geçen buluntulara dayanarak tümülüslerin Geç Hellenistik Dönem'e ait oldukları tespit edilmiştir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin Kırıkkale Delice ilçesi Çerikli Kasabasına bağlı Tekke Köyü sınırları içinde yer alan Kurt Sivrisi ve yine Kırıkkale'nin Balışehir ve Sulakyurt ilçeleri arasında kalan Seyidin Tepe Tümülüslerinde de benzer özelliklerin görüldüğü belirtilmiştir (Taşkıran–Türkmen, 2021, s. 208). Bu tip mezarların dışında, yine aynı döneme tarihli Karalar'da görülen beşik çatılı mezar odası bulunan Tümülüs örneği de bulunmaktadır (Arık, 1934, s. 122-134).

58; Strobel, 2009, s. 117-144). Bu tür kale yerleşimlerinin dışında, höyüklerde tespit edilen Hellenistik Dönem yüzey buluntuları, Galatlardan önceki yerleşim alanlarında da bir sürekliliğin olduğunu gösterir[3].

Bölgede Galatların dışında yaşayan yerli halkların da olduğunu ve bu toplulukların da dönemin modası olan Hellenistik objeleri kullandıklarını unutmamak gerekir. Yerli halk ve Galatlardan oluşan bu karışık demografik yapılanmayı, Hellenistik Dönem için açıklayamasak da özellikle Roma Dönemi mezar stellerindeki isimler ve bu isimlerin onomastik okumaları, bölgenin genel toplumsal yapısı hakkında bilgi vermektedir (Strobel, 2009, s. 122-128; Coşkun, 2012, s. 51-68).

Roma Dönemi'nde Ankyra ve Çevresi

Roma Senatosu'nun MÖ 27 yılında, Octavianus'a "Augustus" ünvanını vermesi ile başlayan Roma İmparatorluğu'nun hemen arkasından, MÖ 25 yılında Galatların yaşadığı Orta Anadolu Bölgesi, Roma'nın "Galatia Eyaleti" haline getirilmiştir. Bu şekilde Galatlar ve bölge bir Romalılaşma sürecine girmiştir.

Augustus ile başlayan bu süreçteki en önemli değişim, Galat yöneticilerinin konumlandığı kale yerleşimlerinin (*phrourion)* yerine, Roma kültürünü yansıtan planlı kent dokularının ve kentlerle bağlantılı yol ağ sistemlerinin oluşmasıdır. Eyalet, Augustus tarafından, aslında daha öncesinde de benzer bir bölünmenin olduğu, üç *polis* halinde organize edilmiştir: Pessinus Tolistobog Galatların, Ankyra Tektosag Galatların ve Tavium ise Trokmi Galatlarının merkezleriydi (RECAM II, s.20). Hellenistik Dönem'de dini bir merkez olarak bilinen Pessinus'un, Roma Dönemi'nde Batı Galatia'nın *emporio*'su olduğu, Gordion'un ise bölgesel hakimiyetini kaybedip Pessinus ve Ankyra arasındaki yol üzerinde yer alan küçük bir yerleşim haline geldiği söylense de[4], A. Goldman, yerleşimde yapılan kazılara dayanarak, Gordion'un Roma Dönemi'nde önerildiği gibi çok da küçük bir yerleşim olmadığını belirtmektedir (Goldman, 2005, s. 56-67).

[3] Darbyshire ve diğ., 2000, s. 87-88. Haymana Türkhöyük Köyü Mezarlık mevkiinde yer alan höyükte, Polatlı Malveren ve Eskiköseler Höyüklerinde Hellenistik ve Roma dönemlerine ait buluntuların olduğu belirtilmiştir (Karaduman, 1987, s. 38-39).

[4] Mitchell, Titus Livius'un "Roma Tarihi" kitabında anlattıklarına dayanarak, M.Ö. 189 yılındaki Manlius Vulso'nun saldırıları ile Gordion'un önemini kaybetmeye başladığından bahseder (Mitchell, 1993, s. 55, 83, dn.26). Gerçekten de Gordion'da yapılan kazılar sırasında tespit edilen tahribat tabakalarının, Vulso'nun tahribatı olduğu kanıtlanmıştır. (Goldman, 2005, s. 56).

Galatia Eyaleti'nin başkenti olan Ankyra'da, Roma İmparatorluğu'nun propaganda yapıları olarak tanımlayabileceğimiz "Augustus ve Roma Tapınağı"[5], *nympheum* (?), *stadium* ve tiyatro gibi yapıların inşa edilerek yeni bir kent oluşturulduğunu (Kadıoğlu, Görkay ve Mitchell, 2011, s. 79-243) ve bu kenti, imparatorluk çevresinden gelen bir konsülün başkanlığında, Roma ve Galat aristokratlarından oluşan bir meclisin yönettiğini görüyoruz. Bahsi geçen bu kişilerin yanında, Romalı askerler de kentte önemli bir sınıf oluşturmaktaydı (Kadıoğlu, Görkay ve Mitchell, 2011, s. 41-68). Böylece, Galatia Bölgesi, aslında çok da yabancısı olmadıkları Roma kültürünün yoğun etkisi altına girmeye başlar. Başkentte bu şekilde bir Romalılaşma süreci ile karşılaşılırken, kırsalda ise "Colonia Germa" (Eskişehir, Sivrihisar, Babadat) ve "Kinna" (Tuz Gölü'nün kuzeyinde yer alan Karahamzalı köyünde olduğu düşünülmektedir. Mitchell, 1993, s. 87-88) gibi yeni koloni kentler kurularak buralarda Romalı veteranlara yer veriliyordu. Böylece hem bölgenin Romalılaşması sağlanıyor hem de emekli askerlere bir tür ödül verilmiş oluyordu (Speidel, 1983, s. 282). Ankyra çevresinde tespit edilen veteranlara ait mezar stelleri, bu durumun somut örnekleridir (Mitchell ve French, 2012, s. 335-381).

Romalılar kurdukları yeni eyaletlerde Romalılaşma sürecini işletirken bir yandan da hem askeri hem de idari nedenlerden dolayı yol ağ sistemleri de kurmuşlardır. Günümüze kadar Roma yollarının çok az bir kısmı korunmuş olmasına rağmen ele geçen mil taşları dönemin yol ağ sistemleri hakkında çeşitli öneriler sunulmasını sağlamaktadır. Özellikle mil taşları üzerinde yer alan isimler (yaptıranın ya da onartanın ismi gibi), tarih ve hangi kentler arasında ne kadar mesafe olduğu gibi birçok bilgi, bu yol önerilerinin en temel unsurlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, yollar üzerindeki yerleşimler hakkında bilgi veren bir diğer önemli kaynak ise antik haritalardır (Hofeneder, 2008, s. 210; Albu, 2014, s. 1-4; Belke, 1984). Bütün bu veriler üzerine detaylı bir çalışma yürütmüş olan D. French'in hazırladığı kapsamlı yayın hem bu makalenin hem de Galatia Bölgesi üzerine çalışanların en temel kaynağını oluşturmaktadır (French, 2012). Galatia ve Pontus bölgelerinde ele geçen mil taşlarına bakıldığında, Vespasianus'un tahta geçişinden itibaren yaklaşık elli yıllık bir süreçte üç farklı yol yapım sürecinin olduğu tespit

[5] İmparatorluk kültü, temelinde Roma imparatorlarına tapınımı içerir. Roma İmparatorluğu'nun ve imparatorlarının yüceltilmesiyle politik bir amaç içeren bu uygulama, özellikle eyaletlerin Roma'ya sadakatini ve Roma'nın da bu sadakati desteklediğinin bir kanıtıdır. Bu nedenle, Ankyra'da yapılmış olan Roma ve Augustus Tapınağı'nın anta duvarında yazılı olan tapınak rahipleri listesinde çok sayıda Galat soylularının yer aldığı görülmektedir (Coşkun, 2014, s. 35-73; Kadıoğlu ve diğ., 2011, s. 25-26).

edilmiş ve bölgede, MS 80-82 yıllarında gerçekleşen yol yapım faaliyetlerinin, Traianus ve Hadrianus Dönemlerinde de devam ettiği anlaşılmıştır (Mitchell, 1993, s. 124).

Roma yerleşimlerine, genel olarak baktığımızda bir kent ve o kentin etrafında konumlanan köylerden oluşan bir yapılaşma ile karşılaşılır. Bu yapılaşmaya ek olarak, özellikle önemli kentlerin yakın ya da uzak çevresinde villalar yer almaktadır (Millet, 2000, s. 175). Kent yönetici ve soylularına ait olması gereken bu yapılar, daha çok ev sahibinin kent yaşamından uzaklaşıp dinlendiği (*Villa urbana)* ya da kent kırsalında bir çiftlik, çiftlik yapıları ve arazi sahibine ait bir villayı içeren komplekslerden (*Villa Rustica)* oluşan alanlardı.

Galatia Eyaleti'nde, Pessinus, Ankyra ve Tavium dışında, klasik anlamda kent dokusu oluşturan bir başka yerin olmadığı görülmektedir. Geniş bir alana yayılmış olan eyalet içinde daha önceki kale, köy gibi yerleşimlerin sürekliliğinin olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Ankara çevresinde tespit edilmiş Geç Kalkolitik/Erken Tunç dönemlerine kadar uzanan çok sayıdaki höyük yerleşimlerinde[6] ya da Galat kale yerleşimlerinde Bizans Dönemi'ne kadar giden bir yaşam sürekliliği takip edilebilmektedir. Bu tespitler çoğunlukla yüzeyde bulunan seramik ya da duvar kalıntılarına dayanılarak yapılmıştır. Ne yazık ki Ankyra çevresi yerleşimleri üzerine süreklilik arz eden kazı çalışmasının olmaması, bu yerleşimleri tanımlamamızı zorlaştırmaktadır. Yine de Ankara çevresinde yapılan kurtarma kazıları ve yüzey araştırmalarında ele geçen arkeolojik, epigrafik veriler az da olsa yerleşimler hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamıştır.

Tarım ve hayvancılığa elverişli geniş topraklara sahip olan bölgedeki köylerin geçim kaynağının temelini de büyük olasılıkla bu aktiviteler oluşturuyordu. Strabon, Galatia Bölgesi'nde "olağanüstü koyun yetiştirildiğinden" fakat "bu koyunların yünlerinin sert olmasına rağmen bazı kimselerin yalnız bunun üzerinden büyük servet elde ettiklerinden" bahseder (XII.6.1). Ankara çevresinde bulunmuş birçok Roma Dönemi mezar taşında tarım aletleri ya da dokumacılıkla ilgili sembollerin

[6] Gölbaşı ilçesi Karaoğlan Höyüğü'nde (Morçöl, 2007, s. 476) ve Çankaya ilçesi Çayyolu Mahallesi'nde kazılan Çayyolu Höyüğü'nde de üst katmanlarda Klasik ve Bizans Dönemi kalıntı ve buluntuları tespit edilmiştir (Arslan, İlgezdi Bertram ve Bertram, 2013, s. 139-164). Tolgeri, Göl, Çimşit ve Çerkez höyüklerinde de erken dönemlerden Helenistik Dönem'e kadar uzanan bir sürekliliğin olduğu belirtilmiştir (Darbyshire, Mitchell ve Vardar, 2000, s. 88). Ankara Gölbaşı Tuluntaş Höyük'te de Orta Tunç Çağı'ndan Erken Bizans Dönemi'ne kadar uzanan bir sürekliliği gösteren bulgularla karşılaşılmıştır (Ateşoğulları, 2021, s. 167-180).

bulunması, bu durumu kanıtlayan en somut örneklerdir (French, 2003, s.176, no. 65).

Ankyra Çevresi Roma Dönemi Arkeolojik Verileri

Bugüne kadar Ankyra çevresinde yapılan çalışmalar sonucunda, yukarıda bahsi geçen köy yerleşimlerine dair çok olmasa da arkeolojik verilerle karşılaşılmıştır. Çalışmanın bu kısmında, toplanan veriler, D. French'in oluşturduğu genel Galatia haritasının üzerine oturtularak, buluntu, yol ve yerleşim bağlantısı anlaşılmaya çalışılmıştır (French, 2012, s. 15-16). Hedeflenen alanda, daha erken dönemlere ait höyük, yerleşim, mezar gibi buluntular da görülmektedir ancak, bu çalışmanın çerçevesi Roma Dönemi olduğu için ele alınacak yerlerde bu unsur dikkate alınmıştır.

Ankyra kentini merkez alırsak, Roma Dönemi'nde Ankyra'dan geçen/çıkan beş yol hattının olduğunu söyleyebiliriz (Harita 1). Bu yollar, Roma'nın Asia, Bithynia, Pontus, Cappadocia ve Ikonion üzerinden Lycaonia ve Isauria Eyaletlerine gitmektedir (French, 1992, s. 12-13; Kadıoğlu, Görkay ve Mitchell, 2011, s. 239-242). D. French'in sunduğu haritanın temel kaynağını, bölgede bulunan mil taşları oluşturmaktadır. Bu nedenle, kesinliği olmayan bu haritaya yerleştirilen verilerin, bir öneri olarak sunulduğunu özellikle belirtmek gerekir. Bugüne kadar yapılmış çalışmalar ışığında oluşturulan bu haritaya, yapılacak yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarıyla yeni alanların ekleneceği de kesindir.

Roma Dönemi öncesinde hem bölge güvenliğinin sağlanması hem de Galatların yerleşim alanı olarak kaleleri kullanması nedeniyle, Ankyra çevresinde çok sayıda kale kalıntısı ile karşılaşılmakta, bu erken dönem kalelerinin Roma hatta Bizans Dönemi'nde de kullanıldığı ele geçen arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır. Roma Dönemi'nde ise bu kalelerin yanında, yapılan yolların güvenliği ve kontrolünün sağlanması amacıyla yeni kaleler de kurulmuş olmalıdır. Bugüne kadar sadece yüzey buluntuları üzerinden tanımlanan alanlarda kesin bir tespit yapmak için tarihlendirmeye yönelik buluntu odaklı daha detaylı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Ankara çevresinde bulunan höyük yerleşimlerinin kimilerinde Roma Dönemi katmanları da tespit edilmiştir. Gölbaşı Oyaca Kasabası Külhöyük yakınında yer alan Yaprağınkale ve Boyalık Köyü Kaletepe'de ortaya çıkarılan Roma Dönemi mezarları ve bir mezar steli, höyük yerleşimlerindeki yaşam sürekliliğini gösteren önemli kanıtlardan biridir (Denizli, Sevim ve Cinemre, 2002, s. 76-89; Denizli ve Kaya, 2002, s. 56-75; Çetin ve Kaya, 2009, s. 79-90; RECAM II, no. 236). Bu iki höyüğün batısında

bulunan Eskiköseler ve Türkhöyük'te (Karaduman, 1987, s. 39) de yine Roma Dönemi seramikleri ile karşılaşılmasının yanında bir yazıt (Mitchell, 1982, no. 227) ve iki höyüğün arasına gelen Kayabaşı'nda büyük bir Roma Dönemi mozaik tabanının bulunması (Kopar, 1990, s. 198-208; Temizsoy ve Kaya, 2000b, s. 26-47; Temizsoy ve Kaya, 2001, s. 157-164), köylerin yakınında zengin Romalılara ait çiftlik (*Villa Rustica*) tarzı yerlerin de olma ihtimalini akla getirmektedir.

Polatlı Hacıtuğrul Höyüğü'nde Frig Dönemi'nden MÖ 4. yüzyıla kadar uzanan buluntu grupları ile karşılaşılmıştır (Tezcan, 1980, s. 43-45, Yamashita, Tsumura, Hayakawa ve Metin, 2013, s. 37-41). Bölgedeki Roma Dönemi izleri ise Hacıtuğrul köyünün yaklaşık 1 km. kuzeydoğusundaki Hisartepe'de ve köy yakınında yer alan Hacıtuğrul türbesi civarında tespit edilmiştir (Vardar, 2005, s. 328-329). Türbe civarında bir aslan heykeli parçası ve mezar stelleri bulunmuştur (Mitchell, 1982, s. 223-224). Haritada gösterilen höyüklerin dışında, tespiti yapılmamış höyüklerde ya da yakınlarında, bu dönemlere ait yaşam izlerinin bulunacağını söyleyebiliriz.

Ankyra çevresinde Roma Dönemi'ne ait tespit edilen en yoğun grubu, yazıtlar içerir. Bugüne kadar tespit edilmiş olan yazıtların büyük bir çoğunluğunu mezar stelleri, geriye kalanını ise adak yazıtları ve mil taşları oluşturmaktadır (Harita 1). Haymana Yeşilköy'de bulunan bir yazıt, Tanrı Zeus'a (Mitchell, 1982, s. 308), yine Haymana Çatak'ta ele geçen bir başka yazıt ise "*Meter Zizimmene*" (Mitchell, 1982, s. 361)'ye, Kızılcahamam Bağören'de (Mitchell, 1982, s. 191) bulunan bir örnek ise "*Zeus Soulibrogenos*"a adanmıştır. Bu örneklerin dışında, Kalecik Akçataş'ta bulunan bir yazıtta (Mitchell, 1982, s. 203) kendisini "*Zeus Boussurigios"* tapınağının bekçisi olarak tanımlayan birine ait olasılıkla mezar steli ve yine Kalecik Karahöyük'te (Mitchell, 1982, s. 204) ele geçen bir "*Arkhigallos*"un yazıtı bulunmaktadır. İsmi geçen bu tanrılar ve tapınakları ile ilgili bugüne kadar ne yazık ki arkeolojik bir veri ile karşılaşılmamıştır. Daha çok köylerdeki yapıların duvarlarında ya da çevrede dağınık halde tespit edilmiş olan bu yazıtlar, *in situ* olmamasına rağmen bulunduğu yerin yakın civarında yer alan bir antik yerleşime/köye ya da bir kutsal alana ait olmalıdır. Yazıtların bulunduğu her köyün bir antik köye mi karşılık geldiği ya da bölgede bulunan merkez bir yerleşimden mi dağıldıkları hakkında bir fikir öne sürmek şu an için zor görünmektedir.

Mezar stellerinin dışında, Ankyra çevresinde ortaya çıkarılmış mezarlar da bulunmaktadır. Bu mezarların bir grubu, Gölbaşı Oyaca Kasabası Yaprağınkale (Denizli, Sevim ve Cinemre, 2002, s. 76-89; Çetin ve Kaya, 2009, s. 79-90), Boyalık Köyü Kaletepe'de (Denizli ve Kaya, 2002, s. 56-75), Haymana Bahçecik Köyü'nde

(Arslan, Ateşoğulları ve Şahin, 2011, s. 235-254) ve Nallıhan İslamalan Köyü Dadastana'da (Arslan, Metin, Cinemre ve Erdoğan, 2011, s. 327-340) ortaya çıkarılanlar gibi basit gömülerken bir başka grubu ise tümülüsler oluşturur. 1998 yılında Balgat'ta inşaat kazısı sırasında ortaya çıkan mezar odası olasılıkla bir tümülüse aittir. Taştan örme iki mekânı bulunan mezarın, ele geçen zengin buluntuya dayanarak, Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu tespit edilmiştir (Temizsoy ve Demirdelen, 1999, s. 24-52; Demirdelen, 2000, s. 35-48). M. Kadıoğlu, Ankyra'nın güneybatısında Roma *nekropol*'ünün varlığının söz konusu olduğunu ve Balgat mezarının da bu *nekropol*'e ait olabileceğini belirtmektedir (Kadıoğlu, Görkay ve Mitchell, 2011, s. 241-242). Bugün modern Ankara kenti içinde kalan bu alanda başka arkeolojik veri ile karşılaşılmaması, mezarın bulunduğu alanın kente uzak bir noktada bulunması ve yukarıda da bahsedildiği gibi, önemli Roma kentlerinin çevresinde zenginlere ait villaların olduğu fikrine dayanarak, Balgat mezarının böyle bir villa sahibinin son ikametgâhı olabileceğini de düşünebiliriz (Aydınoğlu, 2017, s. 297-298).

Aynı Dönem tarihli başka tümülüsler, Kalecik Uyurca (Cinemre 2013b, s. 350), Akyurt ilçesi Elecik köyü sınırları içindeki Kızıleşik (Mermerci 1988, s. 23-33; Koçak 2021, s. 391-410) ve Kalaba'da (Cinemre 2013b, s. 349-364), Çubuk Akkuzulu (Anlağan, 1968, s. 1-7), Beypazarı Acısu/ Gelinkayası ve Yağmurkayası (Cinemre, 2013b, s. 350; Taşkıran ve Türkmen, 2021, s. 201-202), Nallıhan Yalacık Yenice, Evren Solakuşağı'nda da bulunmaktadır (Mermerci ve Yağcı, 1990, s. 101-115; Taşkıran ve Türkmen, 2021, s. 195-201). Bölgenin Roma Dönemi ölü gömme gelenekleri üzerine en detaylı bilgiyi bulunduran yer Galatia Eyaleti içinde yer almasa da Ankyra'ya yakın, bugün Ankara ili Nallıhan ilçesi Çayırhan Bucağı Gülşehir mevkiinde yer alan Iuliopolis kentinin nekropolüdür. Sarıyar Barajı suları altında kalan kent ne yazık ki görünmese de kentin nekropolü, Iuliopolis ve bölge halkı hakkında yeterli bilgi sunmaktadır (Günel, Yurttagül ve Yağcı, 1992, s. 29-70; Arslan, Metin, Cinemre, Çelik ve Devecioğlu, 2011, 271-304; Arslan, Metin ve Cinemre, 2011, s. 271-305; Arslan, Metin, Cinemre, Çelik ve Türkmen, 2012, s. 177-188; Cinemre, 2013a, s. 407-426; Sağır, Metin ve Cinemre, 2015, s. 151-170; Sağır, Metin ve Çelik, 2016, s. 665-683).

Ankyra çevresinde dikkat çekecek tek büyük kamu yapısının Güdül'ün Çağa Beldesi'nde ortaya çıkarılan Roma Hamamı olduğunu söyleyebiliriz. Ankyra-Iuliapolis yolu üzerinde bulunan Hamam kalıntısının, burada yapılmasının nedeni, konumlandığı alanda termal kaynakların bulunması ve olasılıkla yol istasyonlarının

bulunması olmalıdır (Alagöz, 2013, s. 365-386; Sağır, Alagöz ve Eryıldırım, 2014, s. 263-282; Sağır ve Alagöz, 2015, s. 43-56). Romalılar sıcak su kaynakları üzerine kurdukları Termal Hamamlar ve kaplıcalarla önemli tedavi merkezleri oluşturmuşlardı (Yegül, 2006, 136). Çağa'da ortaya çıkarılan hamam da bu amaçla inşa edilmiş olmalıdır.

Roma Dönemi Ankyra'sının çevresi ile ilgili veriler, yukarıda bahsedilen çalışmalara dayanmaktadır. Bu konuda eksikliği tamamlamak amacıyla 2021 yılında tarafımca başlatılan, "Ankara İli Kalecik, Akyurt, Çubuk ve Kahramankazan Yunan, Roma ve Bizans Dönemi Yüzey Araştırması" projesinin yeni veriler ortaya koyacağı umulmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda başlayan proje, 2021 yılında, Ankara'nın Kahramankazan ilçesinde gerçekleştirilmiştir. İlçede yapılan ilk arkeolojik çalışmalar, 1933 yılında R. O. Arık'ın ve 1987-1988 yıllarında Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin Karalar'da yaptığı kazılardır (Arık, 1934, s. 102-167; Saatçi, 1987, s. 30-33; Saatçi, 1988, s. 19-22). Bu çalışmalar sonucunda ele geçen arkeolojik veriler sayesinde burasının, Strabon'un da bahsettiği Galat Kralı Deiotaros'un sarayının bulunduğu Blucium olduğu kanısına varılmıştır. Bu kanıya varılmasına neden olan en büyük etken ise köyün İkiztepe Mevkii'nde kazısı yapılan iki tümülüsün birisinin (Tümülüs B) yanında Kral Deiotaros'un oğlu, Deiotaros Philopator'a ait yazıtın bulunmasıdır (Ek 1)[7] (Mitchell, 1982, no.188).

Bu verilerin bizi yönlendirmesiyle, yüzey araştırmamızın ilk çalışma alanı Karalar köyü olmuştur. Alanın hem zaman içinde geldiği durumu tespit etmek hem de yeni verilere ulaşmak amacıyla başladığımız çalışmalar, kalenin konumlandığı Asarkaya ve çevresi, köy içi ve İkiztepeler'e odaklanmıştır. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin yaptığı kazılar sonucunda ortaya çıkan Hellenistik duvar kalıntılarını bulunduran Asarkaya (Ek 2) ve çevresinde yaptığımız yoğun yüzey araştırmasında, gridleme yöntemi ile topladığımız seramiklerin büyük çoğunluğunun, ön araştırma sonucunda, Geç Hellenistik – Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu tespit edilmiştir (Ek 3)[8].

[7] Fotoğraflar "Ankara İli Kalecik, Akyurt, Çubuk ve Kahramankazan Yunan, Roma ve Bizans Dönemi Yüzey Araştırması" projesi arşivine aittir.

[8] Seramiklerin, yayın amaçlı, detaylı belgelemesi yapılmıştır. Parçalar, proje sonunda yapılacak yayında yer alacaktır.

Köy içinde yapılan araştırmada, yine aynı dönemleri yansıtan mimari parçaların (Ek 4) yanında, bir evin temelinde karşımıza çıkan Hellenistik duvar dikkat çekici bulgulardır (Ek 5). İkiztepeler'de ise R. O. Arık tarafından kazılan Tümülüslerin, ne yazık ki hem doğal süreçten hem de definecilerin verdikleri tahribattan dolayı kötü durumda oldukları belirlenmiştir (Ek 6).

Karalar çevresindeki, Emirgazi, Çimşit ve Bitik köylerinde yaptığımız çalışmalarda tespit ettiğimiz Roma Dönemi yazıt, mimari ve heykel parçalarının, Karalar köyünden getirildiği köylüler tarafından özellikle belirtilmiştir (Ek 7-10). Ayrıca, R. O. Arık'ın köy içi ve mezarlığında tespit ettiği Bizans, Selçuklu ve Osmanlı eserleri Karalar'da Hellenistik Dönem'den itibaren bir yaşam sürekliliğinin olduğunu gösterir (Arık, 1933, s. 108). Karalar çevresindeki ve Kahramankazan'ın 2021 sezonunda gezilen diğer köylerinde[9] tespit edilen mimari blokların, neredeyse %80'ini Erken Bizans Dönemi eserleri oluşturmaktadır. Geri kalanlar ise Roma Dönemi'ne aittir (Ek 11-12). Roma eserlerinin genel dağılımına bakıldığında, Karalar ve çevresi odaklı bir alana yoğunlaşılmaktadır. Şu anki veriler doğrultusunda, bölgenin Hellenistik ve Roma Dönemi merkezi yerleşimini Karalar'ın oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Bugüne kadar yapılmış ve yayınlanmış çalışmalar, Roma Dönemi Ankyra'sının çevresi hakkında genel bir kanıya varmamızı sağlamıştır. MÖ 25 yılından itibaren Ankyra ve çevresinde yaşanan kentleşme süreci ve kentler arasında yapılan yollar gibi birçok yenilik bölgede büyük değişimler oluşturmuştur.

Bölgede Ankyra, Pessinus, Gordion ve Colonia Germa gibi kentlerin yanında, bu kentlerin etrafına dağılmış köy, kasaba ve kale olarak tanımlayabileceğimiz küçük yerleşimlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen kentler ana yol hatları üzerine konumlanmışken, köy ve kale yerleşimlerinin ise hem yol üzerinde hem de iç kısımlarda konumlandıkları eldeki verilere dayanılarak söylenebilir. Bu durum, ana yolların dışında, köy ve diğer küçük yerleşimleri birbirine bağlayan yolların da olduğunu akla getirir.

[9] Karalar, Kınık, Fethiye, Emirgazi, Çimşit, Yazıbeyli, İymir, Bitik, Sarılar, Soğucak, Tekke, Saryak, Örencik, Yassıören, Akçaören, Aşağı Karaören, Çiğir, Orhaniye, Kumpınar, Güvenç köylerinde çalışma yapılmıştır.

Araştırmacılar tarafından, Ankyra çevresinde tespit edilen toplam otuz iki kale bulunmaktadır[10]. Bu kalelerin bir kısmı Galat kökenli Hellenistik kaleler, diğerlerinin ise yüzey malzemesine dayanarak, Roma Dönemi ve sonrasına ait olduğu belirtilmektedir.

Bölgedeki yaşam sürekliliğini gösteren en belirgin yerler ise höyüklerdir. Ankara çevresinde çok sayıda höyüğün olduğu bilinmektedir. Başta Gordion Yassıhöyük olmak üzere, yukarıda da belirtildiği gibi, başka höyüklerde ya da höyük civarında Roma dönemi izleri ile karşılaşılmıştır.

Frig Dönemi'nden itibaren bölgede sıklıkla kullanılan tümülüs mezarlar, Ankara şehri ve çevresinde çok sayıda karşımıza çıkar. Ancak zahmetli bir kazı çalışmasını gerektiren tümülüslerin hangi döneme ait olduğunu kazı yapmadan tespit etmek çok zordur. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin yapmış olduğu kurtarma kazıları sonucunda, şu ana kadar Ankyra çevresinde belirlenmiş Roma Dönemi'ne ait toplam 10 tümülüs bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Roma Dönemi Ankyra'sı çevresinde köy, kasaba, kale-karakol ve kutsal alan olarak tanımlanabilecek yerlerin olduğu, elimize geçen arkeolojik ve epigrafik verilere dayanılarak, anlaşılmaktadır. Bu yerlerin yayılım alanı, yapısal özellikleri gibi veriler ancak ileride yapılacak detaylı kazı ve yüzey araştırmaları ile anlaşılabilecektir.

Kaynakça

Ainsworth, W. F. (1842). *Travels and Researchs in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*. London: Parker-Strand.

Alagöz, U. (2013). Çağa Roma Hamamı 2012 Yılı Kazı Çalışmaları. *22. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 14-17 Kasım 2013, Adana* (365-386). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

[10] Burada yer alan kalelerin dışında, yine araştırmacılar tarafından belirli bir mimarinin ve dönemin tespit edilemediği ama kale olması gereken yerler de bulunmaktadır. Bu alanlar, çalışma kapsamına eklenmemiştir. Ancak aşağıda belirtilmiştir.

Çubuk: Karadana Köyü, Bodurlar Mahallesi Keçikalesi, Tahtayazı Köyü Kaletepe I ve yine aynı köyde Asartepe ya da Kaletepe II (Vardar-Akyürek Vardar, 1998, s. 261). Kızılcahamam: İnceğiz Köyü Asarkaya'da (Vardar-Akyürek Vardar, 1998, s. 263).

Polatlı: Kayıbaşı Köyü Budumkalesi (Vardar – Akyürek Vardar 1998, 262), Güreş Köyü'nde tespit edilen yerde geç dönem seramikleri tespit edilmiş (Vardar-Akyürek Vardar, 1999, s. 289; Vardar, 2005, s. 316).

Yenimahalle: Alacaatlı Köyü Hisartepe ve Kaletepe (Vardar-Akyürek Vardar, 1998, s. 262).

Albu, E. (2014). *The Medieval Peutinger Map – Imperial Roman Revival in a German Empire.* Cambridge: Cambridge University Press.

Anlağan, Ç. (1968). Akkuzulu Tümülüsü Kazısı, *Anadolu,* XII, 1-7.

Arık, R. O. (1934). Karalar Hafriyatı. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi,* II, 102-167.

Arslan, M. (2000). *Galatlar – Antikçağ Anadolusu'nun Savaşçı Kavmi.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Arslan, M., Ateşoğulları, S. ve Şahin, Y. (2011). Haymana Bahçecik Nekropolü Kurtarma Kazısı 2009. *19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 29 Nisan – 1 Mayıs 2010, Ordu* (235-254). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Arslan, M., Metin, M., Cinemre, O., Çelik, T. ve Devecioğlu, Ü. (2011). Juliopolis Nekropolü 2009 Yılı Kurtarma Kazısı. *19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları, 29 Nisan-1 Mayıs 2010, Ordu* (271-304). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Arslan, M., Metin, M., Cinemre, O. ve Erdoğan, T. (2011). Dadastana Nekropolü 2009 Yılı Kurtarma Kazısı", *19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları 29 Nisan – 1 Mayıs 2010, Ordu* (327-340). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Arslan, M., Metin, M., Cinemre, O., Çelik, T. ve Türkmen, M. (2012). Juliopolis Nekropolü 2010 Yılı Kurtarma Kazısı, *20. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 25-29 Nisan 2011, Bodrum* (177-214). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Arslan, M., İlgezdi Bertram, G. ve Bertram, J. K. (2013). Çayyolu Höyük-Ankara'da Bir Geç Kalkolitik/İlk Tunç Çağ Yerleşmesi. *Anadolu/Anatolia* 39, 139-164.

Ateşoğulları, S. (2021). Ankara İli, Gölbaşı İlçesi, Tuluntaş Höyük 2007-2008 Yılı Kurtarma Kazıları. Y. Kıraç, U. Alagöz, Z. F. Taşkıran, A. Alpagut (eds.), *Asırlık Çınar – Anadolu Medeniyetleri Müzesi 100 Yaşında*, (167-180) içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Aydınoğlu, Ü. (2017). Doğu Dağlık Kilikia'daki Kırsal Yerleşimlerde Peristyl Avlulu Konutlar. *Adalya,* 20, 291-314.

Belke, K. (1984). *Tabula Imperii Bizantini 4 Galatien und Lykaonien.* Wien: Verlag: Austrian Academy of Sciences.

Cinemre, O. (2013a). Juliopolis Nekropolü 2012 Yılı Kazı Çalışmaları. *22. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 14-17 Kasım 2013, Adana* (407-426). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Cinemre, O. (2013b). 2012 Yılı Akyurt- Kalaba Tümülüsü Kurtarma Kazısı. *22. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 14-17 Kasım 2013, Adana* (349-364). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Corbier, M. (2000). Kent, Arazi ve Vergilendirme. J. Rich, A. Wallace-Hadrill (ed.) (Çev. L. Özgenel), *Antik Dönemde Kırsal ve* Kent, (212-243) içinde. İstanbul: Homer Kitabevi.

Coşkun, A. (2012). Intercultural Anthroponomy in Hellenistic and Roman Galatia, *Gephyra,* 9, 51-68.

Coşkun, A. (2014a). Neue Forschungen zum Kaiserkult in Galatien. Edition der Priester-Inschriften des Ankyraner Sebasteions (Dittenberger II 1903/70, 533 = Bosch 51) und Revision der frühen Provinzialgeschichte. J. Fischer (ed.), *Der Beitrag Kleinasiens zur Kultur- und Geistesgeschichte der griechisch-römischen Antike, Akten des Internationalen Kolloquiums, Wien, 3.-5. November 2010 (Österr. Ak. d. Wiss., Phil.-hist. Klasse, Denkschriften 469)* (35-73) içinde. Vienna: OAW.

Coşkun, A. (2014b) Latène-Artefakte im hellenistischen Kleinasien: ein problematisches Kriterium für die Bestimmung der ethnischen Identität(en) der Galater (Latène Artefacts in Hellenistic Asia Minor: a Difficult Criterion for the Definition of the Ethnic Identity (Identities) of the Galatians)", *Istanbuller Mitteilungen*, 64, 129-162.

Coşkun, A. (2019). Galat Krallıkları /The Galatian Kingdoms, Tekin, O. (ed.), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu/ Hellenistic and Roman Anatolia*, (146-163) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çetin, N. ve Kaya, V. (2009). Boyalık Nekropolü 2008 Yılı Çalışmaları. *18. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 27-30 Nisan 2009*, Sivas (79-90). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Darbyshire, G., Mitchell, S. ve Vardar, L. (2000). The Galatian Settlement in Asia Minor, *Anatolian Studies* 50, 75-97.

Demirdelen, H. (2000). Balgat Roma Mezarı, *10.Müze Kurtarma Semineri 26-28 Nisan 1999, Kuşadası* (35-48). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Denizli, H., Sevim, M., Cinemre, O. (2002). Yaprağınkale Sondaj Kazısı. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2002 Yıllığı*, 76-89.

Denizli, H. ve Kaya, V. (2002). Kaletepe Nekropolü. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2002 Yıllığı*, 56-75.

French, D. (1992). Galatya Bölgesi Roma Yolları ve Miltaşları. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1990 Yıllığı*, 6-31.

---. (2003). *Roman, Late Roman and Byzantine Inscriptions of Ankara – A Selection*, Ankara.

---. (2012). R*oman Roads and Milestones in Asia Minor Vol.3 Milestones, Fasc. 3.2 Galatia* (Electronic Monograph).

Günel, T., Yurttagül, E. ve Yağcı, R. (1992). Çayırhan – Gülşehir Nekropolü Kazıları, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1991Yıllığı*, 29-70.

Goldman, A. (2005). Reconstruction The Roman-Period Town at Gordion. L.Kealhofer (ed.), *The Archaeology of Midas and the Phrygians –Recent Work at Gordion* (56-67) içinde. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.

Hamilton, W. J. (1842). *Research in Asia Minor, Pontus and Armenia Vol.1*. London.

Hofeneder, A. (2008). *Die Religion der Kelten in den antiken literarischen Zeugnissen: Sammlung, Ubersetzung und Kommentierung Band II: Von Cicero bis Florus.* Wien: Austrian Academy of Sciences.

Humann, K. ve Puchstein, O. (1890). *Reisen in Kleinasien und Nordsyrien*, Berlin.

Jerphanion, G. De (1928). *Melanges D'Archeologie Anatolienne*, Mélanges de l'Université Saint Joseph, tome 13. Paris 1928.

Kadıoğlu, M., Görkay, K. ve Mitchell, S. (2011). *Roma Döneminde Ankyra* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karaduman, H. (1987). 1986 Yılında Ankara Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1986 Yıllığı*, 38-44.

Koçak, İ. E. (2021). Ankara Elecik Mahallesi'nde Yer Alan Bir Mezar Anıtına Ait Olabilecek Mimari Elemanlar. Y. Kıraç, U. Alagöz, Z. F. Taşkıran, A. Alpagut (eds.), *Asırlık Çınar – Anadolu Medeniyetleri Müzesi 100 Yaşında*, (391-410) içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Kopar, A. (1990). Polatlı Kayabaşı Mozaik Kazısı. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1989 Yıllığı*, 198-208.

Mermerci, D. (1988). Kızıleşik Tümülüsü Kazısı. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1988 Yıllığı*, 23-33.

Mermerci, D. ve Yağcı, R. (1990). Y. Bağdere Yalacık Tümülüsü 1989 Kurtarma Kazısı. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1989 Yıllığı*, 101-115.

Millet, M. (2000). Roma Kentleri ve Arazileri. J. Rich, A. Wallace-Hadrill (ed.) (Çev. L. Özgenel), *Antik Dönemde Kırsal ve* Kent (171-191) içinde. İstanbul: Homer Kitabevi.

Mitchell, S. (1974). Blucium and Peium: The Galatian Forts of King Deiotarus, *Anatolian Studies,* 24, 61-75.

---. (1982). *Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor II – The Ankara District The Inscriptions of North Galatia,* BIAA, Oxford: B.A.R.

---. (1993). *Anatolia – Land, Men, and Gods in Asia Minor Volume 1 The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*. Oxford: Clarendon Press.

---. (2003). The Galatians: Representation and Reality. A.Erskine (ed.), *A Companion to the Hellenistic World* (280-293) içinde. Oxford: Blackwell.

Mitchell, S. ve French, D. (2012). *The Greek and Latin Inscriptions of Ankara (Ankyra) Vol.I – From Augustus to the End of the Third Century AD.* München: Verlag C.H. Beck.

---. (2019). *The Greek and Latin Inscriptions of Ankara (Ankyra) Vol.II – Late Roman, Byzantine and Other Text*. München: Verlag C.H. Beck.

Morçöl, Ç. (2007). Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında, Arşiv Belgeleri'nde, Ankara'da Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmaları. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2006 Yıllığı*, 459-498.

Paracahaud, K. (2018). Les Galates en Asie Mineur au regard de la culture Materielle. Hellenisation, Maintien, Accultiration?. *Anatolia Antiqua* XXVI, 23-44.

Peschlow, U. (2015). *Ankara - Die bauarchäologischen Hinterlassenschaften aus römischer und byzantinischer Zeit, Textband, Tafelband*. Wien: Phoibos Verlag

Ramsay, W. M. (1962). *The Historical Geography of Asia Minor*. Amsterdam.

Saatçi, T. (1987). Karalar Kazısı 1986, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1986 Yıllığı*, 30-33.

---. (1988). Karalar Kazısı 1987, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1987 Yıllığı*, 19-22.

Sağır, E., Alagöz, U. ve Eryıldırım, İ. (2015). Çağa Roma Hamamı 2013 Yılı Kazı Çalışmaları, *23.Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 04-07 Mayıs 2014, Mardin* (263-282). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Sağır, E., Metin, M. ve Cinemre, O. (2015). Juliopolis Nekropolü 2013 Yılı Kazısı, *23. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 04-07 Mayıs 2014, Mardin* (151-170). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Sağır, E., Metin, M. ve Çelik, T. (2016). Juliopolis Nekropolü 2015 Yılı Kazısı, *25.Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 11-15 Nisan 2016, Antalya,* (665-683). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Sağır, E. ve Alagöz, U. (2015). Çağa Roma Hamamı 2014 Yılı Kazı Çalışmaları. *23.Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu ve 1. Uluslararası Müzecilik Çalıştayı, 23-25 Mart 2015, Şanlıurfa* (43-56). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Speidel, M. P. (1983). Cash from the Emperor: A Veteran's Gravestone at Elecik in Galatia. *American Journal of Philology 104.3*, 282-286.

Strobel, K. (2009). The Galatian in the Roman Empire: Historical Tradition and Ethnic Identity in Hellenistic and Roman Asia Minor", T. Derks, N. Roymans (ed.), *Ethnic Constructs in Antiquity – The Role of Power and Tradition* (117-144) içinde. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Taşkıran, Z. F. ve Türkmen, M. (2021). Kuruluşundan Günümüze Anadolu Medeniyetleri Müzesi Tarafından Yapılan Katılımlı Kazılar ve Kurtarma Kazıları, Y. Kıraç, U. Alagöz, Z. F. Taşkıran, A. Alpagut (eds.), *Asırlık Çınar – Anadolu Medeniyetleri Müzesi 100 Yaşında*, (183-214) içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Tezcan, B. (1980). Yenidoğan Höyüğü (Tuğrul Höyük) Kazısı 1979, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 2, 43-45.

Temizsoy, İ. ve Demirdelen, H. (1999). Balgat Roma Mezarı, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1999 Yıllığı*, 24-52.

Temizsoy, İ. ve Kaya, V. (2000a). Kıranharman "O" Tümülüsü Nakil çalışması, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1999 Yıllığı*, 7-25.

---. (2000b). Polatlı Kayabaşı Mozaiği Nakil Çalışması, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1999 Yıllığı*, 26-47.

---. (2001). Polatlı Kayabaşı Mozaiği Nakil Çalışması, *11.Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 24-26 Nisan 2000, Denizli*, 157-164.

Texier, C. *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi"* (Çev. Ali Suat), II.Cilt, (2002). Ankara.

Yağcı, R. (2021). Ankara Kazan Çimşit'te Bir Galat Tümülüsü ve Çankırı Kapı Roma Tümülüsü, Y. Kıraç, U. Alagöz, Z. F. Taşkıran, A. Alpagut (eds.), *Asırlık Çınar – Anadolu Medeniyetleri Müzesi 100 Yaşında*, (451-476) içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Yamashita, M., Tsumura, H., Hayakawa, Y. ve Metin, M. (2013). Archaeological Survey at Hacıtuğrul Höyük in Central Anatolia, *Anatolian Archaeological Studies*, 18, 37-41.

Yegül, F. (2006). *Antik Çağda Hamamlar ve Yıkanma*. İstanbul: Homer Kitabevi.

Young, R. S. (1956). The Campaign of 1955 Gordion, Preliminary Report, *American Journal of Archaeology* 60-3, 249-266.

Vardar, L. ve Akyürek Vardar, N. (1998). Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli 1996", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 15(1), 245-279.

---. (1999). Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli 1997. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 16(1), 287-295.

---. (2000). Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli 1998", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 17(1), 163-168.

---. (2001). Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Kırıkkale İlleri 1999, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 18(2), 237-248.

Vardar, L. (2005). Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Kırıkkale İlleri 2003, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2003-2004 Yıllığı*, 309-332.

Summary

Ancyra, the capital city of the Galatia Province of the Roman Empire, has been one of the important cities of the regions since 25 BC. Based on numerous studies on the city of Ancyra, it is possible to acquire knowledge regarding the structural, social and political evolution of the city. A great majority of this knowledge is gathered through the salvage excavations and surveys performed by the Museum of Anatolian Civilizations.

Galatians, who came to Anatolia in the 3rd century BC, had spread over a large area of Central Anatolia in three tribes: Tolistobog, Tektosages, and Trokmi. Ancyra, the stronghold of the Tektosages, has strategic importance, although there is scarce archaeological information on Galatians in modern Ankara. But the archaeological remains such as castles, tombs, and small finds around the city can be considered as essential finds about the Galatian community. Between the 3rd and 1st centuries B.C., the Galatian tribes were spread over the region and began to live with the native population in the region that included the whole of Ankara, Eskişehir, Çorum, and parts of Yozgat. Ancient sources mentioned that the Galatians preferred to settle in the castles positioned in high hills. A few Galatian castle settlements

were identified, thanks to the surveys carried out around Ankara. Apart from these remains, there are also characteristic Galatian tombs reflecting this period.

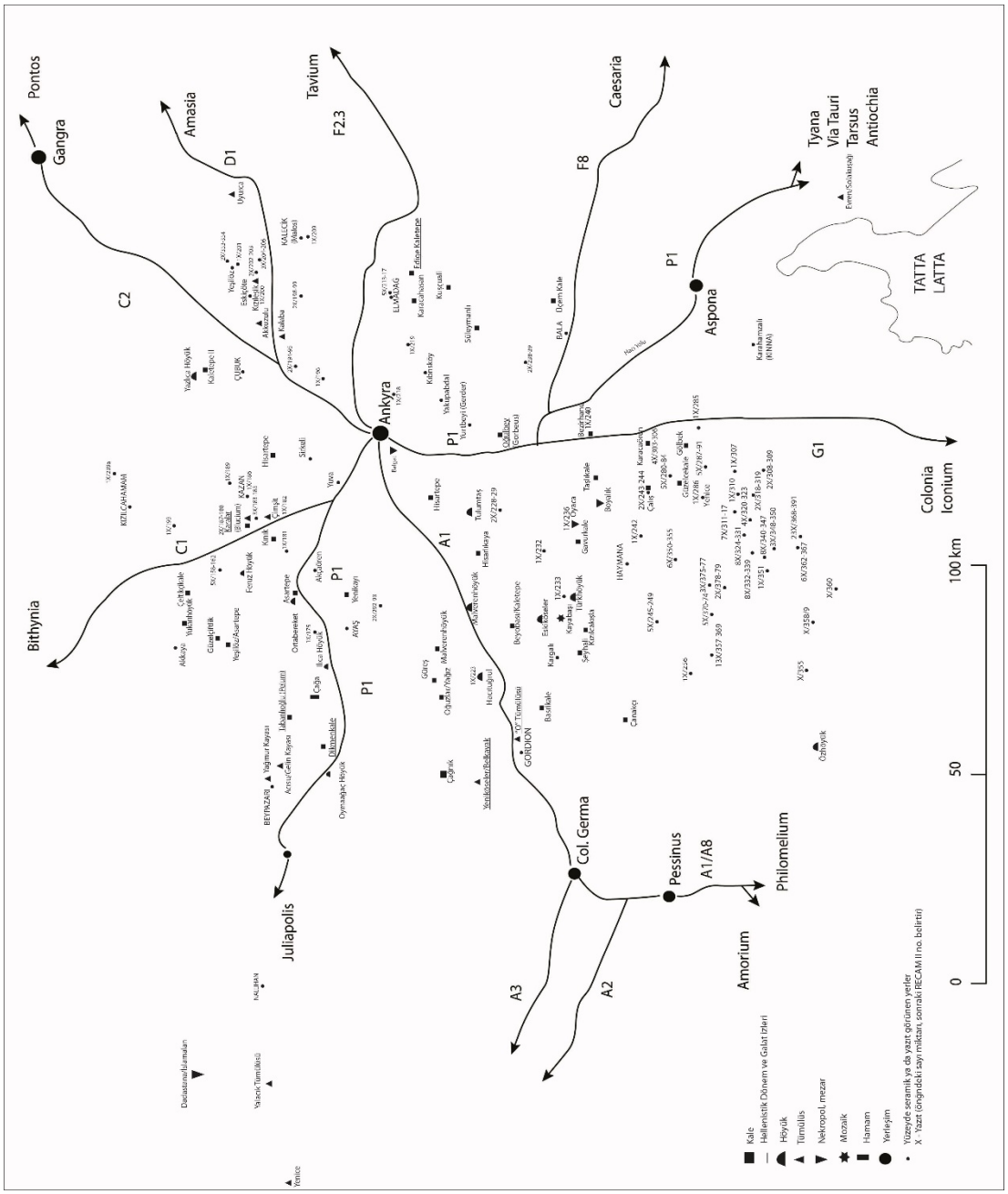
The most significant change experienced in the region, that had entered the domination of Rome in 25 BC when Emperor Augustus established the province of Galatia, was the replacement of the castle settlements (phrourion) of Galatian Rulers with a planned urban texture reflecting the Roman culture and road network systems connecting the cities. The Galatia Province was organized under three *polis* divisions by Emperor Augustus being paralel to the tribal based divisions of the past periods. Pessinus was belonging to Tolitobogii, Ancyra was belonging Tektosages, and Tavium was belonging to Trocmi tribes. Ancyra became the capital of the Province of Galatia and many monumental constructions, which can be defined as the propaganda structures of the Roman Empire, such as a theatre, a stadium, a nympheum, and a temple, began to be built in the city. While such a Romanization process was being carried out in the capital, new colonial cities such as “Colonia Germa” and “Kinna” were established in the countryside, where Roman veterans were accommodated; thus, the Romanization of the region was ensured. Thanks to the archaeological finds on which we can testify the continuity of life in the Hellenistic villages/towns and castles in the vicinity of Ancyra. The Romans also established road network systems and castles between these settlements for security, military and administrative purposes. Although very few of the Roman roads have been preserved in the current time, based on the presence of the milestones we can certify that the road construction activities in the region that had taken place between 80-82 AD also continued during the periods of Traian and Hadrian.

Roman cities spread over a wide area with villages being positioned around a city center. Besides the villas (villa rustica and villa urbana) had been placed in the close and remote territories of the cities. Kayabaşı mosaic floor unearthed in Gölbaşı, should possibly belong to one of such villas mentioned above. Inscriptions found in the province, especially on tombs are another group of archaeological finds that give us essential information about the demographic, cultural, and theological structure of the Ankyra's Roman Period. In addition, the well-preserved necropolis of Iulipolis and the other tomb remains are important finds to define the population, material culture, and the rural details of the city.

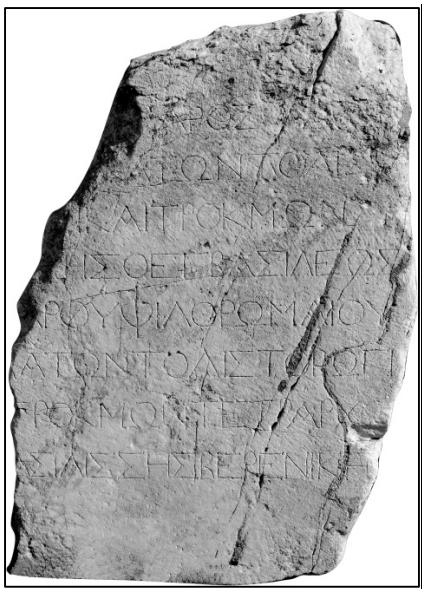
In spite of the details mentioned above, we still have little information about rural Ancyra. For this reason, the "Survey of Ankara Provinces: Greek, Roman and Byzantine Periods in Kalecik, Akyurt, Çubuk, and Kahramankazan" project, which we started in 2021, is aimed to make up for this deficiency and find new clues to define the region. The 2021 season project were started firstly in the Karalar Village of the Kahramankazan town which was adressed to include the palace of the Galatian King Deiotaros by the former studies. The past excavations in the province were performed in the Kahramankazan - Karalar village by R.O. Arık in 1933 and the Museum of Anatolian Civilisations in 1987-1988. As a result of these excavations and research, the importance of Karalar was further emphasized due to the tumulus and remains of the Hellenistic Wall found during the studies. Also as a result of the survey it can be argued that Karalar is the main settlement of the Hellenistic and Roman Periods of the region. At the same time, very few Hellenistic and Roman finds have been determined outside of Karalar. Nonetheless, Early Byzantine architectural blocks make up the majority possibly aroused from a few churches. Detailed examinations on these blocks will be performed in the future.

This study includes a general evaluation of the previous research made around Ankyra and the current survey conducted by myself. A general outline of the Roman Ankyra was visualized by placing all the archaeological finds on the attached map. Information such as the territorial diffusions and structural features of these districts can only be understood through detailed excavations and surface surveys to be carried out in the future.

Ekler:

Harita 1. D.French'in oluşturduğu yol haritası üzerine yerleştirilen Ankyra çevresi Roma Dönemi yerleşimleri ve buluntuları (French, 2012, s. 15-16)

Ek 1. Karalar Deiotaros yazıtı.

Ek 2. Karalar Asarkaya Hellenistik duvar.

Ek 3. Karalar Asarkaya civarında tespit edilmiş seramik buluntular.

Ek 4. Karalar Köyü içinde tespit edilen mermer çift sütun plaster.

Ek 5. Karalar Köyü içinde tespit edilmiş Hellenistik duvar.

Ek 6. İkiztepeler B tümülüsünün 1933 yılındaki ve günümüzdeki hâli (Arık 1933, 133, şekil 30).

Ek 7. Emirgazi köyü, yazıt (Mitchell, 1982, no. 185).

Ek 8. Çimşit köyü, yazıt (Mitchell, 1982, no. 182).

Ek 9. Bitik köyü, mermer çift sütun plaster.

Ek 10. Bitik Köyü, Aslan heykeli.

Ek 11. Örencik Köyü eski okul bahçesinde duran sunak.

Ek 12. Güvenç Köyü camii duvarında yer alan Sunak.